

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 128. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659564560992/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

Thi *Critiquen* fæstes des meere Troe til, efterdi den synes at komme fra en medlidend Ven. Mange betiene sig af den slags Maade at satyrisere paa, og det med *Succes*: thi de berømmes for *Discretion* og Æmhed mod deres Næste, og faaer dog sagt alt hvad de ville have sagt til deres Beskiemmelse. Man kand ligne dem, som udaf Ondskab, skjønt paa en høflig Maade satyrisere, med *Nabid's Machine*, hvis Historie er denne. Den Lacedæmoniske Tyran *Nabis* havde ladet giøre en *Machine* efter sin Hustrues Lignelse, som han kaldte *Apega*. Samme *Machine* var saaledes indrettet, at den kunde bevæge sig, gaae og omfavne Folk: men dens Arme vare besatte med Jernpikker, saa at Fauntaget derudover blev blodigt. *Nabis* havde tit Bud efter een og anden Lacedæmonisk Borger, for at udpresse Penge af dem: hvis nogen med gode beqvemmede sig dertil, lod han dem gaae bort i Fred. De derimod som undskyldte sig, henvisede han til *Apega*, sigende: *min Hustrue kand maaskee med sin Veltalenhed meere udvirke end jeg*. *Apega* blev derpaa frembragt, hvilken omfavnede Borgerne saaledes, at deres Ryg og Sider bleve blodige, og at de derudover lovede meer end de kunde holde.

Der er endnu en anden Maade at satyrisere paa, som bestaaer i ufor nødne Apologier og Forsvars Skrifter, hvorved foraarsages, at en Fejl, som tilforn var ikkun faa bekiendt, bliver kundbar for alle. En saadan slags Apologie fortælles at være giort af en Neder-Sachsisk Præst saaledes. En af hans Tilhørere beklagede sig for ham, at nogle udi Meenigheden skieldede ham for en Hanreder. Præsten bad ham at give sig tilfreds, og næste Søndag derefter holdt paa Prædikestolen saadan Tale: *Saasom nogle her af Meenigheden haver foregivet, at N. N. er en Hanreder, da maa de vide, at saadant ham usandsfærdeligen er paadigtet: og posito, at derudi var nogen Virkelighed, saa gaaer det eder ikke an*. Man kand let slutte, hvad Virkning saadan Forsvar kunde giøre, og hvor liden Tieneste den gode Mand derved skeede. Denne Apologie havde ikke bedre Virkning, end den Æresbeviisning, som skeede for nogle Aar siden Cardinal *Mailly*, Erkebispn af Rheims. Samme Erkebisp var forhadet udi Staden, efterdi han forfuldte alle dem, som ikke ville antage den bekiendte *Constitutio Unigenitus*. Blant hans faa Tilhængere var Stadens Skarpretter, hvilken engang ved et Indtog, for at lade see sin Æstime for samme Prælat, lod udhenge hans Billede for sine Vinduer. Ved hvilken Nidkierhed og Æresbeviisning den gode Cardinal intet andet vandt, end at Folk sagde, at Skarpretteren havde hængt

ham *in effigie*. Adskillige saadanne Æresbevisninger og Apologier have havt samme Virkning. Det kand være, at mange gøres i Eenfoldighed: men man kand have Aarsag til at troe, at den sterkeste Forgift ligger skiulet under de fleste.

Nogle satyrisere af Ondskab, for at hævne sig over deres Fiende; andre udaf Kaadhed, for at lade see deres Geist. Begge ere strafværdige: thi, endskiøndt *Intentionen* er u-lige, er dog Virkningen den samme. Pave *Sixtus* 5. forstod det ikke anderledes; thi, da en Poet ved Navn *Madera* udi et Vers havde kaldet en Romersk *Dame* ved Navn *Fontana* en Skiøge, og vilde undskylde sig dermed, at det var skeed alleene for Riimets skyld, efterdi *Fontana* riimede sig med *Putana*; dømte Paven ham til Gallejerne, sigende, at det var og for Riimets skyld, eftersom *Madera* riimede sig med *Gallera*.

Enten det skeer af Bitterhed eller Kaadhed, enten *Intentionen* er ond eller god, saa lider Personen, som treffes, ligemeget derved. Og kand her appliceres den sindrige Fabel om Frøerne. Nogle smaa Drengestode engang ved et Vand, og exercerede sig med Steene at treffe Frøer, saa at adskillige bleve ihjelslagne. Midt udi denne Leeg dukkede en Frøe op, og sagde: *Kjære Børn! det som I her gjøre for Tidsfordriv, koster os Livet*. Keiser *Caligula* øvede mange af sine Haardheder alleene for Tidsfordriv. Derpaa vil jeg ikkun anføre tvende Exempler. Hans Farbroder *Claudius* havde den Vane at sove over Taffel, og naar han opvaagnede, at rive sig udi Ansigtet. For at divertere sig, lod han engang hefte hvasse Jernnagle til den sovendes Fingre, og derpaa vækkede ham op, hvorudover *Claudius* saaledes kløede sit Ansigt, at det blev gandske blodigt. Det var brugeligt paa Auctioner udi Rom, at den som bød paa de auctionerede Sager, gav sit Bud tilkiende ved et Nik. *Caligula*, som paa en Auction saae en fornemme Romer at sove og ideligen at nikke, bød Auctionsmesteren at slaae ham Varene til ved hvert Nik, saa at den gode Mand, da han opvaagnede, fandt sig udi en bundløs Gield. Saaledes satyrisere mange uden ond *Intention* alleene for at vise deres Geist: men Smerten føles lige saa sterkt, som om det skeede af fiendtlig Forsæt. Thi et Saar er et Saar, enten det gives af en Ven eller en Fiende.

Heraf sees, at all den Satyre, som sigter paa visse Personer, er strafværdig, og et hvert Menneske, end sige en Philosopho u-anstændig. En almindelig Satyre derimod er ikke alleene tilladelig men endogsaa nyttig. Thi, saasom den sigter heller paa Laster end Mennesker, saa